

STICHTING WERKGROEP MILIEUBEHEER RHENEN

D. Peins,

A. Kersteaard 3

Rhenen

redactie:

E. den Boer,

W. Hoorn,

G. van der Voet

adres: Stichtse Rand 42, 3911 JV Rhenen

86 - 2

Van de redactie

Uitgerust, verkwikt en vol energie na een zonnige zomer gaan we het nieuwe seizoen weer in, om te beginnen met een nieuwe Nieuwsbrief. In dit nummer vindt U:

- Een verslag van de jaarvergadering in mei j.l., waarin de discussie rond het gebruik van tropisch hout centraal staat.
"Tropisch hout contra tropisch woud"
- Een evaluatie van het overleg dat de WMR 2-maandelijks voert met de gemeente. "Overheid en milieubeweging, tegenstanders of medestanders?"
- Verslag van een bezoek aan het depot voor klein chemisch afval.
"Zijn we op de goede weg met ons klein chemisch afval?"
- "Rhenus dicht?" Wat voor activiteiten vinden er nog plaats, is er nog milieuoverlast en hoe zit het met de veiligheid?
- Ditjes en Datjes van Dirk - DDD 7. Een hartekreet hoe we in Rhenen met nog minder gif toe kunnen als we onze eigen stoep schoon houden.
- Een artikel over de samenhang tussen overbemesting en de achteruitgang van de bodemstructuur. "Drijfmest geen zegen, composteer daarentegen".
- Terugblik op het oude en uitnodiging voor het nieuwe wilgenknotseizoen.
"Knotten in de zomer?"
- "EKO-produkten, goed voor U zelf, goed voor de natuur". Over het belang van het gebruik van op biologische wijze geproduceerd voedsel, en de mogelijkheid hiervoor in Rhenen.

NIEUWSBRIEF

TROPISCH HOUT CONTRA TROPISCH WOUDE

Het is alweer bijna 5 maand geleden dat de Werkgroep Milieubeheer Rhenen haar jaarvergadering hield. Het was een geslaagde avond met een flinke opkomst. De bezoekers kregen een boeiende film te zien en een verrassend verhaal te horen van dr. N.R. de Graaf, Wagenings bosbouwkundige.

De film "Behoud het woud" gaf in vogelvlucht de zorgelijke problemen rond het tropisch regenwoud weer zoals deze zich voordoen in Zuid-Amerika, Afrika en Azië.

De lezing van De Graaf bleek (voor velen onverwacht) gunstige perspectieven te bieden, hoe het tropisch regenwoud te behouden, en voegde hiermee ook een heel nieuw gezichtspunt toe aan de discussie over het al dan niet gebruiken van tropisch hout.

Tot nu toe meende de WMR dat het zinvol was om te zoeken naar vervangende produkten voor tropisch hout om zo het tropisch regenwoud te kunnen sparen. In deze geest hadden we dan ook bij de gemeente gepleit om bij stadsvernieuwing en reconstructies liever inlands eiken, beton of (gerecycled) kunststof toe te passen dan tropisch hout, een produkt waarnaes zoveel oerwoud en zoveel "milieu" onherstelbaar vernietigd is.

In deze opvattingen voelden wij ons bovendien gesteund door oa. de straking van het rapport van de tropische bosbouwkundige C.F.W.M. von Meijenfeldt, "Gebruik van en alternatieven voor tropisch hout". Een rapport dat in opdracht van de "Werkgroep Behoud Tropisch Regenwoud" en financieel mogelijk gemaakt door het ministerie van VROM eind 1985 van de pers rolde.

Of de WMR nu haar mening hieromtrent moet herzien, is nog de vraag. Wel is duidelijk dat het pleidooi van De Graaf een heel ander uitgangspunt heeft en daardoor oplossingen aandraagt, die tactisch gezien meer kansen van slagen hebben. Er wordt nl. niet alleen oerwoud gespaard, maar ook wordt er aan het regenwoud verdiend.

Heel het regenwoud tot natuurreservaat verklaren zal nl. zeer waarschijnlijk niet werken. Het bos heeft geen maatschappelijke functie en zal aan alle kanten belaagd worden.

Na zo'n 20 jaar praktijkonderzoek van het regenwoud in Suriname heeft De Graaf een systeem van duurzame exploitatie voor het regenwoud langs de Amazone ontwikkeld, dat de meeste garantie biedt voor het behoud van het tropisch regenwoud.

In zijn proefschrift pleit hij voor een beheersysteem dat uitgaat van een kern natuurreservaat en daaromheen een zone licht te exploiteren produktiereservaat. Deze produktiezone vangt de klappen op voor het eigenlijke natuurreservaat, is zelf een blijvende bron van inkomsten en verschaft werk aan de omwonenden.

Om deze bron van inkomsten te kunnen garanderen is een speciaal bosbeheersysteem ontwikkeld, een compromis tussen economische en ecologische belangen, dat gezien de ervaringen in Suriname goed blijkt te voldoen. Dit systeem werkt als volgt:

In het eerste jaar van de cyclus worden 10 bomen per ha gekapt. Om daarvan te herstellen heeft het bos 50 jaar nodig. De kapcyclus wordt echter naar 20 jaar teruggebracht door van tijd tot tijd via een "zuivering" jonge bomen van handelshoutsoorten meer ruimte te geven. Een bos nu is rijk aan ongeveer 100 boomsoorten, waarvan zo'n 50 handelswaarde hebben. Van iedere soort vindt men hooguit 1 of 2 exemplaren per ha. Om natuurlijke verjonging een kans te geven kunnen dus maar heel weinig volwassen bomen worden weggehaald, anders is zo'n soort al snel uitgeroeid.

Bosprofiel, diegenen na 15 jaar zuivering. Het bladruik is aanzienlijk gebloeien, de hoogte is verminderd

Als compensatie voor de selectieve kap, die de handelshoutsoorten in het bos benadeelt, wordt ingegrepen in de concurrentieverhoudingen tussen de bomen. Eens in de acht jaar wordt een aantal bomen zonder handelswaarde gedood. Dat gebeurt door ze te ringen en in de wond een boomdodend middel aan te brengen. Zo'n boom sterft dan langzaam af en maakt daarmee ruimte vrij voor andere soorten.

Het promotieonderzoek van De Graaf had vooral betrekking op het zoeken naar de juiste balans.

Het geheel werd boeiend verteld en toegelicht met talrijke fraaie dia's.

In dit licht gezien is het toepassen van tropisch hout niet verwerpelijk, mits het hout geoogst is op een wijze waarbij het bos zo goed mogelijk in stand gehouden wordt. Of sterker gezegd: Het voortbestaan van het regenwoud is juist dan gewaarborgd, wanneer de bosexploitant er blijvend aan verdient. Het is te hopen dat een dergelijk beheerssysteem op zo groot mogelijke schaal ingevoerd kan worden.

Hierop doelde ook prof. Oldeman in zijn brief (zie Nieuwsbrief 86-1), toen hij voorstelde om een "Rhenans' regenbosfonds" te stichten, waaruit zinvolle projecten gesteund zouden kunnen worden.

Een boycot van tropisch hout vindt hij zinloos omdat dan toch andere afzetkanalen gezocht worden en bovendien controle uitgeoefend moet worden op de naleving van de importbeperking, wat geld kost; geld dat beter aan projecten besteed had kunnen worden.

Het lijkt de werkgroep het beste dat men enerzijds terughoudend is in het toepassen van tropisch hout, zolang er meer bos verdwijnt dan er in stand gehouden wordt en zolang er geen "ecologisch keurmerk" van het hout bestaat, en dat men daarnaast inderdaad probeert een "regenbosfonds" op te richten om daarmee alle inspanningen te steunen die streven naar een beter en ecologisch verantwoord bosbeheer.

OVERHEID EN MILIEUBEWEGING

tegenstanders of medestanders ?

(over het gemeente-overleg)

Nederland heeft een ministerie van VROM, een dienst die zich bezig houdt o.a. met het beheer van onze leefomgeving. Zij doet dit in de vorm van wetgeving, geven van algemene richtlijnen, voorlichting e.d.

Toch heeft geen ander ministerie zoveel begeleidende werkgroepen en organisaties zowel op landelijk, provinciaal als plaatselijk niveau. Waarom is dit zo, en wat willen die milieubewegingen dan anders dan de overheid ? Gemeenschappelijk is het doel: het beheren en bewaren van een goed leefmilieu, dat het gezamenlijk bezit is van alle mensen en dat niet aan landsgrenzen gebonden is.

De verschillen liggen meer in de aanpak van problemen. De overheid neemt vaak (gedwongen) korte termijn oplossingen, terwijl de milieubeweging verder wil gaan en op grond van de oorzaak van vele problemen ook de structuren wil veranderen. Bv. de overheid stimuleert het gebruik van schonere auto's en loodvrije benzine door belastingmaatregelen. Dat is prima, maar daarnaast wil de milieubeweging beperking van het gebruik van motorvoertuigen gecombineerd met verbetering van openbaar vervoer. Bv. de overheid verplicht elektriciteitscentrales om de uitstoot van zwaveldioxide en stikstofdioxide te beperken ter bestrijding van zure regen; de milieubeweging wil daarnaast de nadruk op energiebesparing en meer aandacht voor de ontwikkeling van schone en duurzame energiebronnen. Bv. de overheid stimuleert maatregelen om de mestoverschotten terug te dringen; de milieubeweging streeft naar een milieuvriendelijker en gevarieerder landbouw met minder dieren en minder import van veevoeders, kunstmest en energie.

Zo zijn er meer voorbeelden te noemen, maar het verschil ligt bijna altijd in de oplossing van een probleem. Nu heeft de milieubeweging natuurlijk meer bewegingsvrijheid om zulke oplossingen voor te stellen, terwijl de overheid gebonden is aan bepaalde structuren en daar zelf ook deel van uit maakt.

Ondanks deze verschillen in opvattingen is het altijd nuttig om, vanwege het gezamenlijke uitgangspunt, in overleg te blijven met rijksoverheid en kleinere overheden zoals provincies en gemeenten.

Deze aspecten overdacht ik, toen ik me voorbereide om een stukje te schrijven over het 2-maandelijkse gemeentelijke overleg dat de werkgroep heeft met de directeur Gemeentewerken Ing. H. Vooijs, bijgestaan door de heer W.v.d. Steen. Bovendien was er een andere aanleiding in de opmerking van een nieuw raadslid, nl. dat de overheid al zoveel doet aan milieumaatregelen, met andere woorden dat het lobbyen binnen de gemeentelijke politiek misschien niet zo zinvol is. En soms bekruipt ons zelf ook wel eens het gevoel wat het nut is van alle inspanningen als we kijken naar de concrete resultaten, bv. gescheiden ophalen van huisvuil, gifloos groenbeheer, hergebruik, energiebesparing, dit zijn zaken die vaak al jarenlang als agendapunten op dit gemeente-overleg staan.

Niettemin waardeert de werkgroep dit geregelde overleg zeer, omdat het een vaste toegang betekent tot de gemeente en omgekeerd. Als je invloed wilt uitoefenen op een beleid is samenwerking en constructief meedenken altijd een betere vorm dan louter protesteren.

De werkgroep probeert daarom ook zo goed mogelijk geïnformeerd op dit overleg te verschijnen. Dit heeft er toe geleid dat verschillende zaken toch uitvoeriger in het bestuur behandeld zijn; ook al kan niet alles direkt uitgevoerd worden, het heeft toch bijgedragen tot een beleidsomkeer van het bestuur. Het regelmatig gemeentelijke-overleg met de WMR is dit jaar dan ook opgenomen in het beleidsprogramma van de gemeente Rhenen.

Dat op zich is natuurlijk een positief resultaat, anderzijds ontslaat het in het bijzonder de gemeenteraadsleden niet van hun plicht om ook actief te blijven mee denken en studeren over milieuzaken; de continuïteit en het uiteindelijke doorvoeren van bepaalde maatregelen ligt in handen van bestuur en raadsleden.

Aangezien het niet gebruikelijk is om bv. de notulen van dit overleg aan de raadsleden te geven, wilden wij regelmatig via onze Nieuwsbrief de punten noemen die aan de orde zijn plus onze standpunten en reacties. Omdat echter de regelmaat van de Nieuwsbrief niet zodanig is als wij zouden wensen (tijdgebrek en uitgavekosten) zouden wij het op prijs stellen als er meer contact kon zijn met die raadsleden die binnen hun fractie belast zijn met milieuzaken en openbare werken. Omdat het belangrijk is, en zelfs een plicht, om goed geïnformeerd, d.w.z. op de hoogte van diverse standpunten en mogelijkheden, te functioneren binnen een commissie!

Punten van overleg in de afgelopen jaren: o.a.

- afvalbeleid (m.n. stimuleren van scheiding aan de bron)
- hergebruik: compost, papier, glas, blik, snoeihout;
- klein chemisch afval;
- energiebesparing - energiezuinige woningbouw;
- vastoverschotten;
- hinderwetten;
- gifloos groenbeheer - gebruik van bestrijdingsmiddelen
- actuele zaken o.g.v. planologische en ruimtelijke ordening.

Willy Hoorn

KLEIN CHEMISCH AFVAL

zijn we op de goede weg ?

Een gesprek met Ing. J.G.M. Haverkamp, milieuableider, depotbeheerder Hr. W. van Breenen en W. Hoorn en M. Roest van de Werkgroep Milieubeheer Rhenen.

Sinds mei 1985 kunnen wij klein chemisch afval afgeven aan het gemeentelijk afvaldepot /ingang K.E. Plantsoen of Bantuinweg. De heer van Breenen, die hier een speciale opleiding voor heeft gevolgd, beheert nu dit depot elke werkdag van 8.30 - 9.15 uur. Iedereen kan milieuschadelijke stoffen daar brengen.

Veel mensen hebben deze weg al gevonden en zijn blij met deze mogelijkheid. In de supermarkten zijn bovendien nog containers gekomen voor oude gebruikte batterijen. Na de actie Rhenen schoonste stad van Nederland zijn er 3200 gewone en 3400 knoopbatterijen (132 kg) ingezameld. Een goede zaak dus! Al heeft Rhenen deze schoonmaakwedstrijd niet gewonnen, met dit goede resultaat heeft de gemeente toch winst gemaakt.

Het afgelopen jaar is er al 1000 kg/l aan klein chemisch afval gebracht naar het depot. Stoffen, zoals afgewerkte olie, bestrijdingsmiddelen, fotochemicaliën, verfresten, oplosmiddelen en batterijen. De bedoeling is dat we door meer bekendheid zo'n 5000 kg/l in het depot hopen binnen te krijgen. Is er nog drempelvrees? Volgens de Heer van Breenen is dat niet nodig, hij zal U met Uw chemisch afval altijd verwelkomen en verder sorteren. Ook kleine apparaten wil hij voor U demonteren vanwege de batterijen.

Dus ook produkten waar U niet zo zeker van bent wat betreft het schadelijk effect, niet in de vuilnissak of gootsteen gooien. Bij twijfel altijd brengen naar het depot! Bijvoorbeeld poets- of schoonmaakmiddelen, cosmetica worden nog weinig gebracht. En waar laat U de inhoud van de kwastinette? Een veel betwijfeld geval is ook de sla- of frituurolie dat een puur organisch produkt is. Toch staat in de gemeente-verordening dat vetachtige stoffen niet op de riolering gedumpt mogen worden; dus dit typisch huis-tuin-en-keuken- produkt moet naar het depot gebracht worden die voor verantwoorde verwerking moet zorgen.

Een ander punt is het tijdstip van openstelling: Is dit wel zo gunstig voor iedereen? Misschien is een ochtend of middag per week een betere oplossing. Dit antwoord krijgen we alleen door het uit te proberen. De meest ideale oplossing lijkt te zijn een mobiel chemisch afvaldepot oftewel de "chemo-kar". Dus het huis aan huis ophalen van chemisch afval. Dit is ongetwijfeld een dure manier, die echter wel een hogere opbrengst garandeert. N.B. Volgende maand start in Gelderland in 7 gemeenten een proef met een dergelijk mobiel depot (o.a. in Wageningen) met als ruggesteun een subsidie van een half miljoen gulden van de Provinciale Staten van Gelderland.

De Heer Haverkamp laat ons ook weten dat in geval iemand niet in staat is zijn chemisch afval naar het depot te brengen dat daar zeker een oplossing voor gevonden wordt. Incidenteel afhalen is dus mogelijk!

Conclusies: Het gemeentelijk afvaldepot is er, het werkt en er wordt in stijgende lijn ingeleverd. Er wordt hard aan gewerkt om er ook meer bekendheid aan te geven. Wasseries, drukkerijen en andere bedrijven zijn al door de gemeente aangeschreven; bepaalde beroepen als bv. tandartsen, kappers zouden ook goed geïnformeerd kunnen worden. Het informatiepakket van Max Milieu, resultaat van een provinciale actie over informatie over huishoudelijk klein chemisch afval, is weliswaar niet huis aan huis verspreid maar wel op alle scholen in Rhenen. Het pakket is wel gratis af te halen bij het gemeentehuis.

We hopen dat vele mensen het depot zullen weten te vinden en allerlei chemisch afval er naar toe zullen brengen. Veel van deze stoffen zoals afgewerkte olie en fotochemicaliën kunnen door bedrijven weer tot nut gemaakt worden. Hierdoor ontstaat dus weer minder afval en hoeven we minder een aanslag te plegen op onze grondstoffen. Andere stoffen daarentegen worden zodanig vernietigd dat ze weinig milieuschade veroorzaken.

Doch ook bij aankoop van verpakkingen en middelen moeten we ons wel realiseren wat de effecten op het milieu zouden kunnen zijn. Het boekje Milieusparend Huishouden, een uitgave van Natuur en Milieu, kan ons daar bij helpen. Dit boekje is te bestellen door f.10,- over te maken op postgiro 2537078 t.n.v. Stichting Natuur en Milieu.

Marjolain Roest
Willy Hoorn

RHENUS DICHT ?

Het ziet er naar uit, dat de chemische fabriek Rhenus begin '87 zijn productieprocessen definitief zal stoppen. De fabriek zal nadien alleen nog worden gebruikt voor opslag, mengen van kleuren en overslag van vetten en oliën.

Dit werd na de kranteberichten in juli jl. nogmaals bevestigd bij de behandeling voor de Raad van State van het kroonberoep, dat het Comité Rhenus Zuiver had ingesteld tegen de verleende vergunning ingevolge de Wet Chemische Afvalstoffen.

Naar aanleiding van de eerste berichten over ontslagen en sluiting stuurde Rhenus Zuiver een brief aan de Gemeenteraad, verontrust over de volgende zaken:

- brandpreventie. Hoe is deze mogelijk met een besetting van 3 man personeel?
- veiligheid van en controle op opslag, menging en overslag van goederen
- opnieuw opstarten van processen zonder dat aan alle voorwaarden van de hinderwetvergunning is voldaan.

Sinds augustus '85 vindt overleg plaats over de uitvoering van hinderwetvoorschriften tussen de Gemeente, Rhenus BV, Milieu-inspectie en Rhenus Zuiver. Bovenstaande en andere punten kwamen ter sprake in genoemd overleg op 19 september jl. Concreet valt het volgende te melden:

- Voor de destillatie van vetzuren lopen nog contracten. Deze worden afgehandeld.
- Wat betreft de brandveiligheid is er regelmatig contact tussen Rhenus en de brandweer. Wanneer er geproduceerd wordt, zijn er voortdurend minimaal 2 mensen aanwezig (wettelijk voorschrift). Het 2 maal uitrukken van de brandweer het afgelopen jaar is volgens de Gemeente en Rhenus uit preventieve overwegingen gebeurd. Rhenus, alsook de Gemeente, zijn bereid opheldering te geven over brandalarm.
- De voorzieningen, die Rhenus moest treffen om aan de eisen van Rijkswaterstaat te voldoen voor de lozing van afvalstoffen op de Rijn, waren dermate kostbaar, dat dit mede één van de oorzaken is voor stopzetten van de productie.
- TNO heeft een rapport gemaakt over haar onderzoek in maart '86 naar het functioneren van de verbrandingsoven en de emissies uit de schoorsteen. Rhenus Zuiver heeft een exemplaar hiervan ontvangen. De verbrandingsoven zal echter niet meer functioneren voor het doel, waarvoor een kleine miljoen gulden aan WIR-premie en overheidssubsidie is verleend, nl. het verbranden van chemische afvalstoffen en stankstoffen uit proceslucht.

De Gemeente heeft besloten om het overleg met het Comité Rhenus Zuiver voort te zetten. Bij het volgende overleg op 11 november zal mogelijk meer bekend zijn over de bodemonsters, die de Provincie op het terrein van Rhenus zal nemen in verband met mogelijke verontreinigingen.

Het Comité Rhenus Zuiver is met de Werkgroep Milieubeheer Rhenen verheugd dat aan de uitstoot niet alleen van stank, maar ook van verzurende stoffen als chloor en stikstofoxyde een eind lijkt te komen.

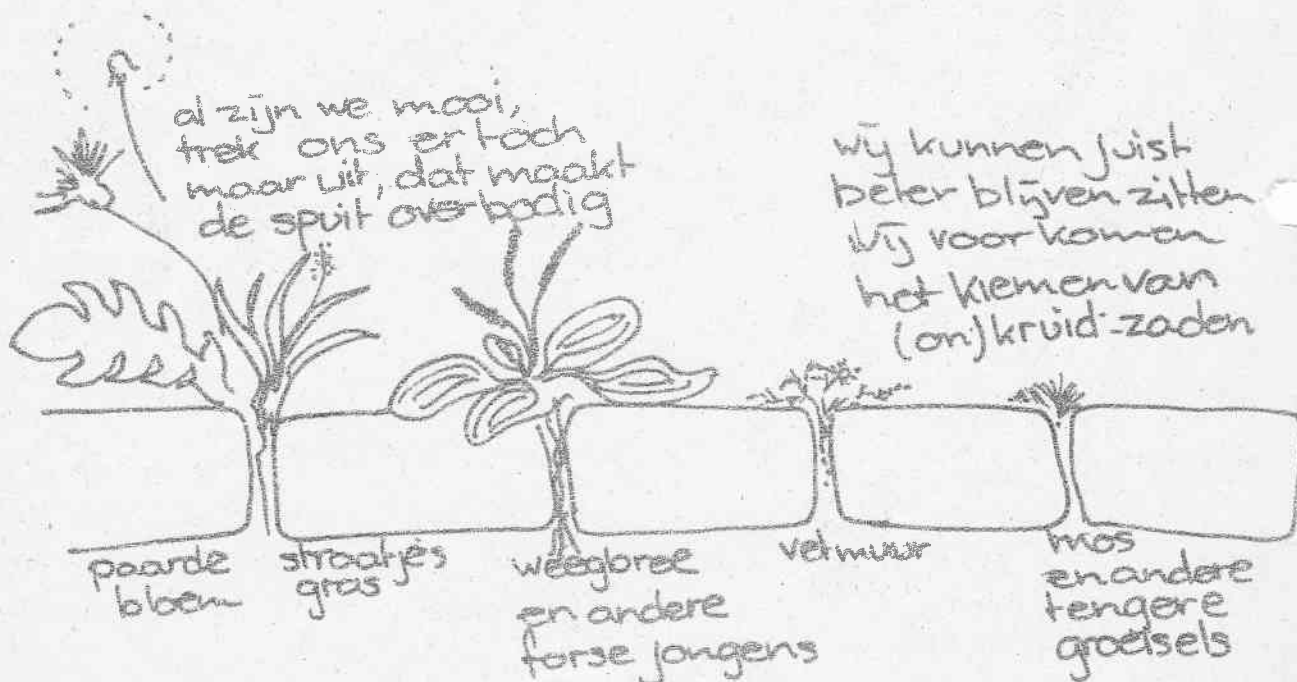
Comité Rhenus Zuiver: Wies Cobben, Berna Haverkort

DDD - 7

GIFLOZE STOEP? DAT KAN BEST!

Enige tijd geleden was er de actie "Rhenen schoonste stad". Intussen is bekend dat Rhenen niet gewonnen heeft, maar de aandacht voor het vuil blijft belangrijk. Natuurlijk valt de eerste aandacht op het rondslingerend papier, plastic, zand en hondepoep. Onze Werkgroep vroeg daarnaast aandacht voor het onzichtbare vuil, bijvoorbeeld de aanwezigheid van bestrijdingsmiddelen in tuin en plantsoen. Naast onze oproep om op je eigen erf en in de tuin vooral geen gif te gebruiken - dat is in zo'n kleinschalige vrije tijdssituatie echt totaal overbodig, en ongewenst wegens vergiftiging en zelfs sterfte van allerlei dieren (huisdieren, vogels enz.) -, willen we wat betreft onze straat en stoep iedereen een eenvoudige tip aan de hand doen.

We nemen als voorbeeld onze twee gifloze straten in Rhenen, de Willibrordweg en de Van Arkelweg. Ko Steenman en ondergetekende hebben 2 x per jaar even geholpen met het weghalen van de grovere kruiden en grassen tussen tegels en klinkers. Ook werden boomspiegels ingeplant met 2 soorten plat-groeiende, afdekkende inheemse planten, muizeoor en oranje havikskruid. Het bleek dat per aangrenzend woonperceel het karweitje slechts 1 à 10 minuten (1 maal in mei/juni en 1 maal in augustus/september) tijd kostte!

Vandaar de tip:

Als van ieder gezin iemand deze paar minuten aan zijn eigen straatdeel zou besteden, met wat aanvullend werk door Gemeentewerken, zou Rhenen weer een stuk giflozer zijn, althans wat betreft trottoirs en straten.

Dit moet toch mogelijk zijn? Zeker als we beseffen dat aan de eigen tuin zeer veel uren worden besteed. Natuurlijk we betalen belasting, maar zijn die paar minuten nou zo erg? In de eerste plaats zullen onze honden er ons dankbaar voor zijn, want die hoeven dan aan hun neus en poten niet meer hun dagelijkse portie gif (met kans op kanker) te krijgen. En voor dat straatklusje hoef je je echt niet te schamen, integendeel, het kan ons weer eens een stukje sociaal gevoel geven samen onze straten schoon en gifvrij te houden.

Twee punten ter toelichting:

- Gemeentewerken loopt met zijn gifspruit elke stoep voorbij waar (bijna) niets groeit, en
- laat dat piepkleine plantje (liggend vetmuur) maar tussen de stenen groeien, dat houdt de groei van grotere planten tegen!

Dirk Prins

DRIJFMEST GEEN ZEGEN

composteer daarentegen

De uitspraak van een Achterbergse agrariër "de maisstand gaat ieder jaar achteruit" was aanleiding om naders informatie hierover in te winnen bij Peter van der Werff, bodem-biologisch onderzoeker aan de afdeling Alternatieve Landbouw (Haarweg 333) van de Landbouwuniversiteit te Wageningen.

Hij bevestigde deze uitspraak en legde de oorzaak als volgt uit:

Voor een optimale omzetting van organische stof in humus is het nodig dat het aanbod van C=koolstof 30x zo groot is als het aanbod van N=stikstof, aangeduid als C/N quotiënt = 30.

De C is noodzakelijk als energiebron voor de bacteriën en andere organismen die de omzetting verrichten. Is dit aanbod te laag, dan wordt de C onttrokken aan de aanwezige humus tussen de zandkorrels. Dit zelfde geldt voor de N. Wanneer we alleen blad of schors aan de planten zouden toedienen, zal de aanwezige stikstof aangesproken worden en aan de planten onttrokken.

Bij drijfmest van varkens ligt het C/N quotiënt op ongeveer 6. Deze mest heeft dus verhoudingsgewijze een zeer hoog N-gehalte, wat door de bacteriën niet voldoende kan worden omgezet en vastgelegd. Het resultaat is een uitspoeling en vervluchtiging van de N tot zo'n 85%, zodat slechts een rendement van 15% voor de N overblijft. Bovendien wordt de humus in de grond aangesproken.

Het langdurig verbouwen van mais, gecombineerd met veel gieren, heeft al tot het stuiven van veel gronden geleid.

Achterberger Van Laar is er toe overgegaan om na de mais (dan wel vroeg geoogst) te mesten, ondiep te ploegen en een gras als engels of italiaans raaigras in te zaaien. Dit dient als voer voor de winter en groenbemester. Het neemt N op en kan later voor een C-bron zorgen. Waarschijnlijk zijn er ook andere gewassen mogelijk.

Hij is zeer tevreden over de resultaten.

Ook de trieste aanblik van kale, dichtgeslagen akkers in de winter wordt hiermee voorkomen.

Men kan van drijfmest ook een goede meststof maken door er organische stof, rijk aan C, aan toe te voegen.

In het verleden was dit stro of nog vroeger heideplaggen.

Als koolstofrijke bron kan ook het organische deel van huishafval dienen, wat een C/N quotiënt heeft van 40. (4 ton koeiendrijfmest, C/N = 10, met 1 ton organisch huishafval zou het quotiënt op ongeveer 30 brengen).

Een andere koolstofrijke bron is bladafval, houtzaagsel of houtsnippers van snoeihout. Hiervan is het C/N quotiënt 100. 25 ton koeiendrijfmest zou vermengd met 1 ton houtsnippers of -zaagsel tot een goede compost kunnen worden omgezet. Hiernaar is onderzoek gedaan in Duitsland.

Het voordeel van compostering is veel minder uitspoeling in de bodem van stikstof, veel minder stank en ammoniakdampen in de lucht en tevens een behoud van de bodemvruchtbaarheid.

Daarenboven ontdekten boeren dat na omschakeling van drijfmest naar een meer evenwichtige bemesting - gecomposteerde mest- hun vee minder last had van mastitis, klauw- en worpproblemen.

Wie geïnteresseerd is in de compostering van mest of wie hierover meer informatie wil hebben, wordt verzocht zich te wenden tot Pater van der Werff op bovengenoemd adres.

Wies Cobben

KNOTTEN IN DE ZOMER ?

Het moest er van komen, toen wij in mei j.l. een telefoontje kregen van de boer waar onze takkenbossenvoorraad opgeslagen lag.

Door het niet nakomen van zijn afspraak liet de Hurnse Schieter (houtovenbakkerij) ons zitten met 500 takkebossen!

Ze lagen bij de boer op zijn erf in de weg en er werd dus terecht "alarma" geslagen. Wat te doen; midden in een hittegoef takkebossen sjuwen? Zo eenvoudig was 't niet. Toen de takkebosopslag gecontroleerd werd, bleken alle touwtjes vergaan of opgegeten door de muizen. Als we al wilden sjuwen, moest er eerst opnieuw gebonden worden.

Gelukkig beschikten we over een nieuwe afnemer t.w. Roggebroodbakkerij "Soggus" in Berlicum.

Om niet alle moeite van het winterseizoen en al het verwachte geld (500 x f.0,70) verloren te laten gaan, gingen we opnieuw aan de slag.

Op de heetste avond van de afgelopen zomer kwamen de kernleden van de knotgroep bijeen en bosten we alle voorraad opnieuw op. 't werd een gezellige "reunie" en gelukkig verliep de afname en het vervoer nu wél volgens plan.

Door de goede contacten met de nieuwe afnemer heeft het verhaal nog een staartje. Op 13 september j.l. verzorgden 2 leden van de knotgroep een takkeboebinddemonstratie. In Berlicum werd een open dag gehouden bij Soggus en wat is een houtoven zonder een takkebos. Om het proces van kneden, stoken en stomen compleet te showen voor de bezoekers van deze feestelijke open dag, waren wij daar graag aanwezig!

Een goed woordje voor de knotwilg heeft zodoende ook z'n weg gevonden.

Toch een bijzondere ervaring dat zomerse wilgenwerk. Komt U deze winter ons werk verlichten? We beginnen medio november.

Bel voor informatie: P.de Boer, tel. 08376-3696 of W.Schulte, tel. 08384-1618.

Wil Schulte

EKO_WINKEL

GOED VOOR U ZELF, GOED VOOR DE NATUUR

Elders in deze Nieuwsbrief heeft U kunnen lezen over de schadelijke werking van drijfmest. Dit geldt natuurlijk evenzeer voor de toediening van stikstof uit kunstmest, afbraak van humus, uitspoeling en vervluchtiging.

In de vorige Nieuwsbrief is geschreven dat aan het begin van deze eeuw de engelse onderzoeker Sir Howard, werkzaam in India, wortelschimmels alleen bij gezonde gewassen aantroef.

Momenteel wordt er in Nederland onderzoek gedaan naar het voorkomen van deze zogenaamde micorrhyza's op de proefbedrijven in Nagele. Daar worden de resultaten van de verachillende landbouwmethoden, gangbare - ekologische - onderzocht. Gebleken is, dat deze bodemschimmels ook in onze landbouwgewassen voorkomen en wel in veel grotere mate bij de gewassen van de ekologische of biologisch-dynamische teelt. Deze bodemschimmels kunnen met hun schimmel-draden over een grote afstand voedingsstoffen voor de plant verzamelen en in gunstige vorm doorgeven.

Dit zou één van de redenen kunnen zijn dat de gewassen van de biologische teelt niet in die mate worden aangetast, dat een heel scala van bestrijdingsmiddelen moet worden toegepast.

Dat door toediening van goede compost een vruchtbare grond met een gezond gewas kan worden verkregen, beschrijft ook Alwin Seifert in zijn boek: "Tuinieren zonder gif".

Wanneer wij ook op deze wijze met de grond omgaan, worden we bovendien beloond met smaakvolle produkten. Getuige ook het commentaar van de klanten van de winkel voor natuurvoeding "Onder de Poort".

Onze producent de honingbij zou er ook meer gebaat mee zijn, wanneer de mens zuiniger op de natuur is; als er minder gespoten werd met gif, dan werd er ook minder kunstmest gebruikt. Door dit laatste verdwijnen de klavers en kruiden uit onze weilanden.

Groenbemesters, vaak goede drechtplanten (dat zijn planten met bloemen waar bijen op vliegen) worden ook haast niet meer ingezaaid zoals vroeger de bladramenas na de rogge in de herfst.

Ma ook veel heidevelden zijn aangetast en veel gewassen met drachtbloemen (boekweit) verdwenen, is de honingopbrengst in ons land erg laag.

In Onder de Poort worden hoofdzakelijk buitenlandse honingsoorten verkocht, van zeer goede kwaliteit en niet duur.

Over het produkt honing wil ik U nu wat vertellen, en mocht U meer willen weten over bijen, de Heer J. Duijvetter, leraar bijenteelt, woont in ons midden in Rhenen.

Honing is een natuurlijke zoetstof en bestaat voor 79 % uit suikers, glucose, fructose en andere. Naast 18 % water blijft er dan 3 % over aan vaste stoffen welke de honing zo specifiek maken. Hieronder zijn 15 organische zuren, mineralen, aminozuren en eiwitten. Deze laatste stoffen kunnen onderling zeer variëren, waardoor iedere honingsoort zijn typische geur, kleur, smaak en kristallisatie heeft.

Veel mensen hebben de gunstige werking van honing ondervonden, bv. het voorkomen van infecties. Zelfs voor wonden wordt honing gebruikt. Willen we een gezondere, meer natuurlijke landbouw, met daarin ook een plaatsje voor de honingbij, een kans geven en zo een steentje bijdragen aan een gezondere wereld, laten we dan ook deze produkten kopen.

Wat de redan ook mag zijn dat bij mensen toch een bepaalde drempelvrees (onbekendheid, geen interesse ?) bestaat voor winkels met natuurvoeding, het maakt dat deze winkels, vaak draaiend op enkele enthousiaste vrijwilligers, zich moeilijk staande kunnen houden als concurrent van de grote supermarkten. Het zou voor Rhenen dan ook een verlies zijn wanneer in Rhenen niet langer de mogelijkheid zou zijn om via een winkel biologisch dynamisch geteelde produkten te kopen.

Daarom is dit stukje dan ook, behalve als informatie, bedoeld als een warm pleidooi voor het kopen van gezondere voedingsmiddelen, die op hun beurt verkregen worden door een biologisch-dynamische teelt die het gebruik van bestrijdingsmiddelen overbodig maakt.

Wies Cobben

INFORMATIE st. werkgroep milieubeheer rhenen

LEDEN	FUNCTIE / BELANGSTELLING
G. v.d. Voet-Stam	voorz., planologie, groenbeheer
W. Cobben-Maier	secr., hinderwetten, groenbeheer, milieu-educatie
I. Henzen-Post	penn.
W. Hoorn-de Vries	kontakt gemeente, afval, edukatie
J. Aardema	bosbouw, groenbeheer
E. den Boer	voorgeving
P. de Boer	knotcommissie
W. Duijvetter-du Bois	hinderwetten, energie, edukatie
P. Henzen	
M. Leker-v.d. Ven	hinderwetten
M. Moura	geologie, bodem, gif, archief
D. Prins	groenbeheer, energie, natuuredukatie
M. Roest-Kerkhoff	edukatie, archief
W. Schulte	knotcommissie
A. Vervoort-Verkade	energie, afval

SECRETARIAAT:

Utrechtsestraatweg 7
3911 TR Rhenen
tel. 08376 - 2147

INFORMATIEKRANT:

"Nieuwsbrief"
verschijnt 3 maal per jaar
redactie-adres:
Stichtse Rand 42
tel. 08376 - 6369

POSTGIRONUMMER:

2911077